

14 mei 2023, tussen hoop en zegen

Gemeente,

Soms hoor ik mensen herinneringen ophalen aan het Verteluur, dat in het gebouw hiernaast plaatsvond. Voor elke basisschoolleeftijd waren er wel twee klassen. Wat veel kinderen waren dat. Het kerkelijk leven bruiste, laatst is er nog een kerststal teruggevonden die indertijd gemaakt is met een groepje jongelui en die jarenlang is gebruikt op kerstavond met het kerstspel.

Gaandeweg de afgelopen decennia is dit levendige beeld gekanteld. Kinderen werden groot en vlogen vaak uit naar elders om te gaan studeren, te werken, te trouwen. Inmiddels groeit de gemiddelde leeftijd van de gemeente al jaren. En hoewel de gemeente intern actief bleef en ook naar buiten toe goed van zich liet horen, werd zij langzaam kleiner en ouder. Overigens zijn we naar remonstrantse begrippen nog steeds geen kleine gemeente.

Toch lijken we nu in een nieuwe fase te zijn beland. De gemeentebijeenkomsten rond de toekomst hebben ons met de neus op de cijfers gedrukt. Tweederde van de gemeente is boven de 75 jaar, de helft van de gemeente is boven de 80 jaar. Het wordt steeds moeilijker om voldoende mensen te vinden om de gemeente te dragen.

De fase waar we ons nu in bevinden zou je een periode van liminaliteit kunnen noemen. Dat woord komt van het Latijnse limina dat drempel betekent, en het wil zeggen dat we tussen twee stabiele periodes in zitten. Liminaliteit is een overgangsfase. Voor deze gemeente wil dat zeggen dat de vanzelfsprekendheid van het gemeente zijn is weggefallen.

Een transitieperiode kenmerkt zich doordat je niet goed weet waar je aan toe bent. Het oude vertrouwd is niet meer zoals het was en die ontwikkeling zet zich gestaag door. Maar je weet ook nog niet waar je naartoe gaat. Je belandt in een soort tussenfase van onderweg zijn.

Deze fase kunnen we op dit moment als gemeente herkennen. De hele Broederschap en verreweg de meeste andere kerkelijke gemeenten herkennen dat. En ik vermoed dat de meeste mensen van die overgangsperiodes ook al eerder in hun eigen leven hebben meegemaakt. Een zwangerschap kan daar een voorbeeld van zijn. Maar ook bijvoorbeeld de fase richting en vlak na je pensioen. De tijd waarin je moest wennen aan een nieuwe baan of rondom een verhuizing. En misschien zit je nu wel in een tussenfase. Een periode van ziekte bijvoorbeeld, waarvan je niet weet wat die je zal brengen. Een fase waarin je voelt dat je ouder wordt, dat je minder kunt dan voorheen, en je nog niet weet wanneer en of dit zich weer zal stabiliseren.

Een ander voorbeeld van een liminale fase is een pelgrimstocht. Daarin laat je je vertrouwde leven los, en ben je op weg naar bijvoorbeeld Santiago de Compostela. Waarom veel pelgrims zo'n tocht ervaren als een liminale fase is omdat zij de eindbestemming niet als hun doel zien, maar de weg er naartoe. De weg die zij gaan, de ontmoetingen onderweg, de natuur waar je deel van uitmaakt. En dat alles betekent vaak dat er innerlijk ook een weg ontstaat, juist omdat je als mens dan los bent van al het vertrouwde en je nog niet bent aangekomen in een stabiele volgende fase. Gaandeweg de tocht zijn er momenten of zelfs hele periodes waarin je jezelf tegenkomt. Emoties die ergens diep van binnen verborgen zaten, dringen zich op. Eenzaamheid kan wringen. Maar ook ontberingen bij kou, pijn, honger, en hoe ga je daar dan mee om? Juist de pelgrimstocht zelf, deze tussenfase tussen je vertrouwde thuis en je bestemming, biedt iets heel eigens. Het is een voorbeeld van hoe liminaliteit je aan de ene kant kwetsbaar maakt, en daarmee tegelijk nieuwe openingen biedt. Er kan ook iets ontstaan wat je niet had verwacht. Je leert nieuwe kanten van jezelf kennen. Je doet ervaringen op die je niet had willen missen. Iets nieuws kan doorbreken: een diep verlangen, het geheim van je leven, de ervaring dat God met je gaat...

Juist omdat het een tussenfase is, en je los bent van wat tot dan toe vertrouwd was, kan er meer openheid ontstaan. En kun je geraakt worden tot in je ziel...

In de lezing hoorden we over Mozes. Zijn hele volwassen leven is eigenlijk één grote reis geweest, een soort pelgrimstocht naar het zogenoemde Beloofde Land. Nadat hij een Egyptenaar heeft vermoord, trekt hij de woestijn in. Daar vindt hij uiteindelijk zijn vrouw, krijgt kinderen. Hij heeft als het ware zichzelf bevrijd uit Egypte. Vervolgens wordt hij geroepen om het hele volk Israël te bevrijden uit Egypte. De rest van zijn leven bestaat uit de tocht door de woestijn, richting het Beloofde Land. Zijn hele leven vanaf dat hij volwassen werd, kun je een tussenfase noemen, altijd op weg naar bevrijding van zichzelf en van anderen. Geen vaste woon- of verblijfplaats, het doel nooit bereikend, altijd verlangend naar het Beloofde Land waar een nieuwe stabiliteit zich zou gaan ontwikkelen. En nu hij gaat sterven, mag hij uit de verte de eindbestemming zien, maar hij zal er niet binnengaan. Voor hem blijft het voor altijd bij een belofte.

Dat klinkt aan de ene kant misschien hard en sneu: dat waar je je hele leven naar toe hebt gewerkt, mag je wel zien maar je zult het niet bereiken.

Aan de andere kant zou je ook kunnen zeggen: wij zijn vaak gefocust op de bestemming, op waar we naartoe gaan, op weten waar we aan toe zijn. Maar hier klinkt misschien juist wel de kern van het leven door: die zit 'm niet in de bestemming maar in de reis zelf. Want juist die reis heeft Mozes zoveel gebracht. En heeft het volk veel gebracht. Alles wat zij leerden over zichzelf, al die Godsontmoetingen: die ontstonden tijdens de reis. Tijdens de liminale fase.

Mozes is de verpersoonlijking van Exodus, van uittocht uit het vertrouwde, bestaande, uit dat waar je als het ware slaaf van bent geworden, verslaafd aan bent geraakt en waar je maar moeilijk uit los komt. Door te vertrouwen op die innerlijke stem die fluistert op de bodem van je ziel, weet hij los te breken. En wat bleek: op onverwachte plekken stroomde er water uit de rots, viel manna uit de hemel. Het was beslist geen tocht zonder moeite, maar wel één die zeer de moeite waard is gebleken. En dat blijkt aan het einde genoeg te zijn. Mozes sterft tevreden en als een gezegend mens.

En dan Jakob. Hij bevindt zich op een grens, in dit geval verbeeld in een rivier. Hij is nog altijd op de vlucht voor zijn broer Ezau, je zou kunnen zeggen dat hij dan ook al jaren in een liminale fase zit.

Hij is inmiddels getrouwd, is een rijk man met veel vee. En nu hoort hij dat Ezau in de buurt is. Hij zet familie en vee over de rivier en gaat zelf terug.

De rivier is voor hem een grens. Niet voor niets heeft de rivier de naam Jabbok, een woordspeling van zijn eigen naam. De liminale fase van zijn vlucht bereikt hier zijn grens en dat roept diep van binnen herinneringen op aan de gebeurtenissen met Ezau.

Het doet me denken aan het verhaal van Asghar Seyed-Gohrab, in 2020 benoemd tot hoogleraar Iraanse en Perzische studies. Op achttienjarige leeftijd is hij met zijn gezin gevlucht uit Iran. Na twee dagen lopen kwamen ze bij de grens met Turkije. Asghar vertelt: "Zo'n vijfhonderd meter voor de grens kregen we de instructie van onze gids om heel hard de grens over te rennen. Ik kan me nog steeds goed herinneren dat ik hard rende met tranen in mijn ogen. Ik rende naar voren, maar mijn gedachten vlogen terug. De herinneringen aan het leven dat ik achter liet, gingen in slow motion aan me voorbij. De tegenstrijdigheid van het gevoel om weg te gaan van waar ik het liefste wilde zijn, werd voor mij belichaamd door de grens."

In een liminale fase, en misschien wel juist rond de grenzen ervan, is het alsof dat wat er in je ziel leeft, dichterbij de oppervlakte kan komen. Innerlijke spoken, je diepste verlangens, maar ook de stem van jouw levensbron, ze worden voelbaar en hoorbaar.

Het levert Jakob een heel gevecht op dat een lange nacht duurt. Zo'n nacht is pas voorbij wanneer je er een weg doorheen hebt gevonden.

Maar dan komt er een bijzondere zin. De zon begint op te komen, Jakob heeft gewonnen en zegt dan tegen die Ander, tegen alles waar hij mee geworsteld heeft: ik laat je niet gaan tenzij je mij zegent.

Ik vind het echt ontroerend mooi. Dat je niet alleen zo diep in jezelf kunt kijken en doorworstelt wat daar allemaal aan angsten, fouten, schuld, schaamte, spijt zit – maar dat je vervolgens deze kanten van jezelf kunt omarmen. Dat je aanvaardt

dat ze bij je horen, dat ze evengoed deel van je zijn als de mooie en liefdevolle kanten die je hebt. Dat je voelt en beseft dat je ook die kant in je hebt, dat het deel is van je levensverhaal en dat dat er allemaal mag zijn. En dat je je daarom, inclusief alles wat in je is, een gezegend mens mag weten.

Overgangsperiodes kunnen soms dus mooie en onverwachte ervaringen opleveren. Maar tegelijk zijn ze spannend. Het voelt zoveel makkelijker om te zeggen: maar zo hebben we het altijd al gedaan. Dit is wat we gewend zijn. Waarom zouden we veranderen?

Een liminale fase betekent per definitie onzekerheid. Je weet niet wat er komen gaat.

Het voelt kwetsbaar, ongemakkelijk bij tijd en wijle. Je kunt niet altijd meer terugvallen op het vertrouwde maar moet openstaan voor wat er op je afkomt. De andere kant is dat daardoor ook nieuwe dingen kunnen ontstaan. Dat diepere lagen eerder aan de oppervlakte kunnen komen, dat het leven onverwachte wendingen kan nemen. Dat we God eerder of anders op het spoor komen.

Sanny Bruijns, een karmelietes die ook een pastorale praktijk uitoefent, schrijft over een periode die voor haar een tussenfase was: "Gaandeweg groeide in mij het besef dat de liefde, die God is, een allesomvattende liefde is, waar ik deel van mag uitmaken en die ik delen mag met mijn broeders en zusters. Het zijn gevoelens van liefde die ons in contact brengen met een liefde die groter is dan ons hart vatten kan. Door verstandelijk en gevoelsmatig te verstillen naderen wij de grens die ons in contact brengt met de Onkenbare en de alle gevoelens overstijgende Ander. Het verwijlen aan deze grens maakt het leven boeiend en spannend."

Ik hoop dat wij als gemeente de liminale fase waar wij ons in bevinden, ook op zo'n open manier kunnen ervaren. Naast dat het zorgen geeft, kan het boeiend en spannend zijn om te zien wat er gebeurt. Om te zien waar onverwacht toch water uit de rots komt, of manna uit de hemel. Om elkaar en de wereld om ons heen in liefde te blijven ontmoeten, nieuwsgierig naar elkaar, open voor wat er zou kunnen ontstaan.

Deze overweging wil ik graag afsluiten met enkele woorden van Henriëtte Roland Holst.

En dat wil ik graag zingend doen. Ik zal het een keer voorzingen en ik nodig u graag uit om de tweede keer mee te zingen.

*Dit ene weten wij en aan dit één houden wij ons vast in de duistere uren.
Er is een Woord dat eeuwiglijk zal duren, en wie 't verstaat, die is niet meer alleen....*